

”Haluan tutustua herra Rossinin, sillä hän on hyvin kuuluisa säveltäjä.”

”Onnea matkaan!” minä huusin: ”Minä tunnen Beethovenin, se riittää minulle koko eliniäkseni!”

Erosimme. Loin vielä haikean katseen Beethovenin taloon ja lähdin vaeltamaan kohti pohjoista, sydämeltäni puhdistuneena ja jalostuneena.

- Saksasta suomentanut Petri Salin -

SUOMENTAJAN JÄLKISANAT:

Wagnerin kirjoittama novelli? Librettoja hän kyllä kirjoitti, ja esseitä ja pamfletteja kasapäin, mutta että proosaakin, että novellinkin? Kyllä vain (ja tarkemmin ottaen peräti kolme novellia), eikä ajatus lähemmin tarkasteltuna ole lainkaan niin outo, kuin miltä se alussa voi vaikuttaa. Wagner oli verbalisesti erittäin lahjakas ja hänen kirjallinen tuotantonsa on suuri. Aina kun hän ei säveltänyt, hän tuntuu kirjoittaneen. Miksei hän siis olisi kokeillut proosaakin? Eihän novellin kirjoittaminen eroa niin kovin suunnattomasti draaman tai libreton kirjoittamisesta. Ja sopii myös pitää mielessä, että Wagner aina kirjoitti librettojensa pohjaksi proosaluonnokseen (prosaentwurf) - siis eräänlaisen novellin!

Novelli Pyhiinvaellus on kuitenkin sen verran outo lintu Wagnerin tuotannossa, että lienee aiheellista palata sen mielenkiintoisiin syntyäikoihin ja tutustua hieman sen syntyyn vaikuttaneisiin seikkoihin ja olosuhteisiin.

1830-luvun loppupuolella Wagner vaimoineen matkusteli pitkin poikin Eurooppaa. 1839 hän oli Riikassa ja hirveissä veloissa. Velkojat olivat jopa takavarikoineet pariskunnan passit, ettei Wagner pääsisi pakenemaan velkojaan. Mutta juuri sen hän teki. Richard ja Minna pujahtivat velkojiaan salaa pakoon pienellä Thetis-nimisellä rahtilaivalla, joka seilasi Lontooseen. Myrskyisällä merimatalla Wagner keksi aiheen Fliegende Holländeriinsa - tai näin ainakin tavataan kertoa. Lontoosta he jatkoivat matkaa suoraan Boulogneen ja sieltä Pariisiin, jossa Wagner aikoi saavuttaa itselleen kuuluisuutta, kuten niin monet muutkin taiteilevat aikalaisensa. Pariisi oli taiteilijan oikotie onneen, maailmanlaajuiseen kuuluisuuteen ja nopeaan vaurastumiseen. Tai se oli ainakin tarkoitus.

Oikeastaan kukaan ei vielä tuntenut Wagneria vuonna 1839. Hän oli säveltänyt kaksi oopperaa - Die Feen, Das Liebesverbot - joista vain jälkimmäinen oli esitetty. Lisäksi hän oli saanut aikaan joukon lyhyempiä orkesterikappaleita. Nyt hänen oli tarkoitus ylipuhua ranskalaisorkesterit esittämään töitään, lumota pariisilaisyleisö sävellyksillään ja saavuttaa suurta kansainvälistä menestystä. Sitten kyllä kelpaisi palata Saksaan, juhlistuna sankarina. Hän vieraili Giacomo Meyerbeerin luona ja tämä

lupasi auttaa parhaansa mukaan. Niinpä Wagner aseistautui Meyerbeerin suosituskirjeellä ja lähti taistoon.

Pariisilaisorkesterit suhtautuivat kuitenkin hyvin nihkeästi Wagnerin overyyryihin ja tämän Liebesverbotiin, jota hän esityksen varmistamiseksi yritti käännättää ranskaksi. Eräs yritys saada ooppera esitetyksi oli hyvin lähellä onnistua, mutta kariutui oopperaseurueen vararikkoon juuri vähän ennen teoksen aiottua ensi-iltaa. Kolmatta oopperaansa Rienziä viimeistelevä (ja Der Fliegende Holländerin alkuluonnosten parissa työskentelevä) Wagner alkoi tuntea akuuttia rahapulaa. Välillä hän oli jopa velkavankeudenkin partaalla. Hän panttasi omat ja Minnan arvoesineet (ja häälahjat!), mutta niiden tuotolla ei kauaa eletty. Wagnerin kärsimyksiä lisäsi hänen rakkaan koiransa Robberin katoaminen (Mein Lebenissä hän arvelee jonkun ryövänneen koiran, muu on hänestä täysin mahdotonta!). Hän heittäytyi Meyerbeerin armoille, pommitti tätä erilaisilla kerjuukirjeillä ja saikin tältä rahaa. Mutta nekin loppuivat aikanaan.

Wagnerin Pariisissa säveltämät ranskalaiset laulut eivät tuntuneet kiinnostavan ketään. Jollain tapaa hän sai järjestettyä orkesteriesityksen Columbus-overyyryistään (jota piti siihenastisista sävellyksistään tehokkaimpana), mutta alkusoittoa ei esitetty kuin orkesterin harjoituksissa. Sitten Wagner keksi säveltää Heinrich Heinen runon Die Beiden Grenadiere, josta ranskaksi tuli Les Deux Grenadiers. Omalla kustannuksellaan hän otti ja painatti sävellyksensä - josta ei vastoin Wagnerin kaikkia odotuksia tullutkaan jymymenestystä. Sitä ei ilmeisesti myyty ainuttakaan kappaletta. Nyt asiat olivat hullummin kuin koskaan, sillä nyt hän oli velkaa 50 frangia painatuskuluja kustantajalleen Maurice Adolphe Schlesingerille. Millä hän nekin rahat maksaisi?

Schlesinger (johon Wagner oli tutustunut Meyerbeerin kautta) omisti musiikkikustantamon ja toimitti muun muassa pariisilaista musiikkilehteä nimeltä Revue et Gazette musicale de Paris. Hän ehdotti Wagnerille, että tämä voisi ryhtyä ansaitsemaan rahaa (ja siten lyhentää velkaansa) kirjoittamalla musiikkiartikkeleita Gazette musicaleen. Wagner suostui. Siitäkin huolimatta, että hän joutui kääntämään tekstinsä ranskaksi ja jakamaan kirjoituspalkkionsa puoliksi kääntäjän kanssa. Ensimmäinen essee oli nimeltään De la musique allemande. Kaiken kaikkiaan hän kirjoitti Schlesingerille vajaan tusinan verran esseitä ja artikkeleita.

Kirjoitusten lisäksi Wagner ryhtyi tekemään Schlesingerille muitakin töitä. Schlesinger tilasi esimerkiksi Wagnerilta kornetinsoitto-oppaan, joka esittelisi täysin uuden menetelmän oppia soittamaan nuorten ja muotia seuraavien pariisilaismiesten suuressa suosiossa oleva kornettia. Wagner vastasi, ettei tiennyt mitään kornetista. Schlesinger löi Wag-

nerin eteen viisi kornetinsoiton opasta ja käski hänen niiden pohjalta luoda ”uuden” menetelmän. Wagner teki työtä käskettyä - lopputulos oli asian tuntijan mielestä aivan mahdoton. Siitä oppaasta ei kukaan oppisi soittamaan kornettia. Teos julkaistiin silti, ammattilaisen korjaamana.

Wagner suostui myös oikolukemaan oopperapartituureja ja -nöyryytysten nöyryytys - tekemään syvästi halveksimastaan Donizettin La Favoritasta lukuisia pianosovituksia (sekä - huom - kornettisovituksen!). Työ toi kuitenkin vain vähän rahaa ja sitä paitsi se oli erityisen työlästä ja aikaavieppää.

Niinpä Wagner päätti yrittää josko proosa toisi hieman kaivattua helpotusta hänen loputtomalta tuntuvaan kurjuuteensa. Hän kirjoitti novellinsa Eine Pilgerfahrt zu Beethoven (Pyhiinvaellus) ja Schlesinger julkaisi sen lehdessään nimellä Une visite à Beethoven. Novelli ilmestyi neljässä osassa, joista ensimmäinen osa marraskuun yhdeksäntenätoista päivänä 1840. Sen suosio yllätti sekä Schlesingerin että Wagnerin ja novelli julkaistiin lukuisissa eri lehdissä ja monilla eri kielillä. Saksaksi novelli julkaistiin Dresdner Abend-Zeitungissa 30. 7. 1841. Kirjoitelman suosiosta johtuen Schlesinger pyysi lisää novelleja. Wagner teki työtä käskettyä ja kirjoitti kaksi uutta novellia: Das Ende zu Paris (Un musicien étranger à Paris) ja Ein Glücklicher Abend. Uudet novellit eivät saavuttaneet yhtä suurta suosiota (eikä jälkimmäistä käsittääkseni julkaistu kuin vasta Wagnerin kootuissa), eivätkä ne erityisemmin miellyttäneet Schlesingeriä. Mein Lebenissään Wagner toteaa kuitenkin tyytyväisenä kuinka Das Ende zu Paris tuotti hänelle kiitosta sekä Heinrich Heinelta että Hector Berliozilta. Heine lienee - Wagnerin mukaan - todennut, ettei itse E.T.A. Hoffmannkaan olisi kyennyt kirjoittamaan moista tarinaa. (En tosin ole aivan varma siitä onko lausunto panegyriinen vai anateema? Veikkaisinpa melkein jälkimmäistä.)

Ja tähän loppui Richard Wagnerin lyhyt ura novellikirjailijana - ura, joka toi hänelle hetken ajaksi mainetta ja kuuluisuutta. Mutta menestys novellikirjailijana ei ollut aivan sitä, mitä hänellä oli ollut mielellään, kun hän lähti valloittamaan Pariisia.

Itse novelli Pyhiinvaellus kertoo fiktiivisen säveltäjän (R . . .) matkasta ihailemansa - tai pikemminkin jumaloimansa - Beethovenin luo. Novelli Das Ende zu Paris hyödyntää samaa henkilöähämoa (ja tämän pahaa henkeä) ja kuvaa säveltäjän surullista loppua tympeässä ja vihamielisessä Pariisissa. Pyhiinvaelluksen Dresdner Abend-Zeitungissa ilmestyneen saksankielisen painoksen alkulauseessa Wagner kertoo, että novelli onkin hänen äskettäin edesmenneen säveltäjäystävänsä autenttista päiväkirjamateriaalia (aus dem Papieren eines wirklich verstorbenen Musikers), ja että hän vain julkistaa postuumisti tämän surulliset vaiheet. Das Ende on alkulauseen mukaan hänen itsensä kirjoit-

tama tarina. Eräässä toisessa yhteydessä (kirjeessä Abend-Zeitungin päätoimittajalle Theodor Winklerille) Wagner nimittää molempia tarinoita yhdeksi kaksijaksoiseksi novelliksi.

Kertomuksen protagonistia on helppo pitää Wagnerin omana surullisen hahmon alter egona (ja varsinkin Das Ende zu Parisissa hän suorastaan piehtaroi omassa kurjuudessaan ja - jälleen Mein Lebenin mukaan - kostaa kaikki kokemansa nöyryytykset!). Säveltäjän nimi R . . . voisi hyvin olla yhtä kuin Richard ja hänen kotikaupunkinsa L . . . voisi hyvin olla Wagnerin oma synnyinkaupunki Leipzig. Myös novellisäveltäjän aineellinen kurjuus (mutta henkinen rikkaus?) heijastelee Wagnerin omaa todellisuutta kirjoittamisen ajankohtana.

Das Endessä Wagner heittäytyy suorastaan ironiseksi. Hän tekee julmaa pilkkaa omista naiiveista käsityksistään ja siitä innosta ja niistä odotuksista, joilla varustettuna hän saapui Pariisiin - eikä sitten saanut kokea kuin nälkää, pettymyksiä ja nöyryytystä. Pariisi ei tuonut hänelle onnea ja menestystä, kaikki se oli vielä edessäpäin. Mutta Pariisi ei myöskään lannistanut eikä tappanut Wagneria (ja miten sanookaan muuan Wagnerin ajoittainen ystävä? - Kaikki, mikä ei tapa, vahvistaa!), riistipä vain häneltä hänen koiransa - kohtalo jonka Das Enden poloinen R . . . saa jakaa hänen kanssaan. Siten Das Endessä käy selvästi ilmi, ettei R . . . kuitenkaan ole yhtä kuin Wagner. Siinä missä R . . . kaatuu, Wagner vain sitkistyy ja muuttuu entistä päättäväisemmäksi. Wagner esiintyy kyllä Das Endessä, mutta novellin kertojana.

Ne intohimon sävyttämät tunteet, joita säveltäjä R . . . Pyhiinvaelluksessa tuntee Beethovenia kohtaan ovat täysin Wagnerin omia. Kuvaus Fidelion esityksestä pohjautuu varmastikin Wagnerin omaan vuoden 1829 elämykseen, jolloin hän kuusitoista-vuotiaana koulupoikana sai kuulla Fidelion. Fidelion osan lauloi silloin Wilhelmine Schröder-Devrient, aivan kuten novellissakin.

Schröder-Devrient edusti Wagnerille monessa suhteessa ihanteellista laulajatarta, laulutaiteen ja musiikkidraaman ehdotonta huipentumaa, sitä suuntaa, jonka tulevaisuuden vakava musiikkidraama valitsisi. Novellin kirjoittamisen aikoihin Wagner oli juuri tutustunut laulajattareen. Myöhemmin, kun Rieni kantaesitettiin Dresdenissä 1842, Wilhelmine Schröder-Devrient lauloi oopperassa Adrianon roolin. Seuraavana vuonna hän lauloi Holländerin kantaesityksessä Sentan ja 1845 Tannhäuserin kantaesityksessä Venuksen. Näin koulupojan silmitön ihastus johti hedelmälliseen ja kulttuurihistoriallisesti merkittävään yhteistyöhön.

Wagner ei tietenkään koskaan tavannut Beethovenia, joten se puoli novellista on puhdasta fantisointia. Matka jonka R . . . tekee Beethovenin luo on kuitenkin taatusti tapahtunut ja tuhansia kertoja - Wagnerin omassa mielikuvituksessa! Ne mielipi-

teet vakavasti otettavan musiikkidraaman tulevaisuudesta, jotka hän laittaa Beethovenin suuhun, ovat luonnollisesti hänen omia tulevaisuudensuunnitelmiaan ja ennakoivat mielenkiintoisella tavalla hänen tulevaa oopperatuotantoansa (josta siis tässä vaiheessa ei ollut syntynyt kuin epämääräinen eikä suoraan sanoen erityisen lupaava alku: Die Feen, Das Liebesverbot ja Rienzi): tilkkutäkkioopperasta vakavaan ja vakavasti otettavaan, kokonaisvaltaiseen musiikkidraamaan. Alkuvoimainen taideteos, jossa orkesterin soitinten edustama alkutunne (Urgefühl) ja lauluäänen edustama alkuaistimus (Urempfindung) sotivat keskenään. Näiden kahden alkuvoiman draamallinen ja musiikillinen konflikti, tapa, jolla ne täydentävät ja rikastuttavat toisiaan

- juuri se on itse ooppera. Vai pitäisikö sanoa itse wagneriaaninen ooppera? Heti novellin perään sävelletty Der Fliegende Holländer ei vielä toteuta tätä kuin osittain, mutta reilut kymmenen vuotta myöhemmin aloitetussa Rheingoldissa teorit ovat jo täysivaltaisesti mukana. Muusta Ringistä sekä erityisesti Tristanista ja Parsifalista puhumattakaan.

Ja näin lopuksi: minkälainen novellisti Wagner oikein on? Enpä taidakaan vastata siihen kysymykseen. Jokainen novellin lukenut päättäköön itse.

- P.S. -

Petri Salin on helsinkiläinen vapaa kirjoittaja

Erwin Buchinger: Mestari laulajien loppukohtaus (1933)